

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego

KNO.410.003.06.2019

Pan
Rafał Trzaskowski
Prezydent Miasta Stołecznego
Warszawy
Urząd Miasta Stołecznego Warszawy
pl. Bankowy 3/5
00-950 Warszawa

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/19/023 Ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Urząd Miasta Stołecznego Warszawy, pl. Bankowy 3/5, 00-950 Warszawa ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	Rafał Trzaskowski, Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy, od 22 listopada 2018 r. W okresie objętym kontrolą funkcję kierownika jednostki poprzednio pełniła Hanna Gronkiewicz-Waltz, Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy (od 2 grudnia 2006 r. do 21 listopada 2018 r.) <p style="text-align: right;">(akta kontroli str. 15-17, 204-206)</p>
Zakres przedmiotowy kontroli	<ol style="list-style-type: none">1. Działania na rzecz ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych.2. Współpraca przy realizacji działań i celów ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych.
Okres objęty kontrolą	Lata 2016-2019 (do czasu zakończenia kontroli ²), z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały wpływ na ocenę kontrolowanej działalności.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego
Kontrolerzy	<ol style="list-style-type: none">1. Danuta Bolikowska, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KNO/31/2019 z 14 maja 2019 r.2. Michał Maliński, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KNO/32/2019 z 14 maja 2019 r. <p style="text-align: right;">(akta kontroli str.1-4)</p>

¹ Dalej: Urząd, UMW.

² Tj. do 19 czerwca 2019 r.

³ Dz. U. z 2019 r. poz. 489, dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działania podejmowane przez Miasto Stołeczne Warszawa⁵ w latach 2016-2019 na rzecz ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych.

Uzasadnienie oceny ogólnej

W Urzędzie Miasta Stołecznego Warszawy⁶ skutecznie realizowano działania w zakresie opieki i ochrony zabytków znajdujących się na terenie miasta, w tym zabytków stanowiących materialne dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych, współpracując z wieloma podmiotami, w tym z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz organizacjami mniejszości narodowych. W badanym okresie nie wyróżniano jako odrębnej kategorii, zabytków mniejszości narodowych, jednak zapewniono gromadzenie i udostępnianie danych o wszystkich zabytkach w sposób zgodny z obowiązującymi przepisami prawa.

Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy powołał do realizacji zadań w tym obszarze Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków, które zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁷ prowadziło gminną ewidencję zabytków oraz posiadało wiedzę o zabytkach stanowiących materialne dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych i stanie ich zachowania, co pozwoliło na rzetelną analizę potrzeb w tym zakresie. Ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego, w tym dziedzictwa mniejszości narodowych znalazła odzwierciedlenie w podjętych przez Radę Miasta Stołecznego Warszawy⁸ uchwałach, ustalających programy dotacyjne na dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach znajdujących się zarówno w rejestrze zabytków, jak i w gminnej ewidencji zabytków.

Skutkiem tak prowadzonych działań władz Miasta było dofinansowanie w latach 2016-2018 remontów i prac konserwatorskich przy zabytkach na łączną kwotę 255 610,6 tys. zł, w tym stanowiących dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych w wysokości 14 983,3 tys. zł, będących zarówno w zarządzie Miasta, jak i stanowiących własność osób fizycznych, organizacji, fundacji i stowarzyszeń mniejszości narodowych.

Do czasu zakończenia kontroli (tj. 19 czerwca 2019 r.) nie sporządzono gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2015-2019. Pomimo braku tego dokumentu realizowano działania chroniące materialne dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych.

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Dalej: Miasto.

⁶ Dalej: Urząd Miasta.

⁷ Dz.U. z 2018 r. poz. 2667, ze zm.; dalej: ustawa o ochronie zabytków.

⁸ Dalej: Rada Miasta.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowe⁹ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Działania na rzecz ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych

Opis stanu faktycznego

W latach 2016-2019 zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi realizował Stołeczny Konserwator Zabytków, kierujący Biurem Stołecznego Konserwatora Zabytków (dalej: BSKZ, Biuro), a następnie (od 2 listopada 2017 r.) Dyrektor BSKZ. Prezydent m.st. Warszawy zarządzeniem¹⁰ określił wewnętrzną organizację i podział zadań Biura, w którym zatrudnionych jest 45 osób¹¹. Pracownicy posiadają pisemne zakresy obowiązków, z określonym podporządkowaniem służbowym. W zakres zadań realizowanych przez Biuro wchodziło m.in.: prowadzenie spraw związanych z przygotowaniem i realizacją uchwały Rady Miasta w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach; ustalanie zakresu prac konserwatorskich przy zabytkach będących własnością m.st. Warszawy oraz zapobieganie zagrożeniom tych zabytków; tworzenie parków kulturowych; inwentaryzacja cmentarzy zabytkowych; sporządzanie wytycznych i opinii konserwatorskich dotyczących zabytków nieruchomości i przestrzeni zabytkowych; nadzór konserwatorski w zakresie projektowym, wykonawczym i proceduralnym nad inwestycjami miejskimi w budynkach i obszarach zabytkowych; przygotowywanie i nadzór nad sporządzaniem dokumentacji, programów i projektów dotyczących opieki nad zabytkami; prowadzenie badań i dokumentacji zabytków, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków i wydawania zaświadczeń w tym zakresie.

(akta kontroli str. 16-48, 1298-1301, 1481)

Do 31 października 2017 r. Prezydent m.st. Warszawy na podstawie porozumienia z dnia 1 czerwca 2005 r. w sprawie powierzenia miastu stołecznemu Warszawie prowadzenia niektórych spraw z zakresu właściwości Wojewody Mazowieckiego, realizowanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków¹², realizował sprawy w zakresie ochrony i opieki nad położonymi w granicach Miasta zabytków ruchomych oraz zabytków nieruchomości, z wyłączeniem zabytków nieruchomości: będących siedzibami instytucji kultury o znaczeniu ogólnonarodowym wymienionym w załączniku do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 1998 r. w sprawie wykazu instytucji kultury wpisanych do rejestrów prowadzonych przez ministrów i kierowników urzędów centralnych, nie podlegających przekazaniu

⁹ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

¹⁰ Zarządzenie nr 74/2014 Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie nadania wewnętrznego regulaminu organizacyjnego Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków Urzędu m.st. Warszawy, zmienione zarządzeniem nr 595/2017 Prezydenta m.st. Warszawy z dnia 27 marca 2017 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania wewnętrznego regulaminu organizacyjnego Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków Urzędu m.st. Warszawy; zarządzenie nr 1964/2017 Prezydenta m.st. Warszawy z dnia 29 grudnia 2017 r. w sprawie nadania wewnętrznego regulaminu organizacyjnego Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków Urzędu m.st. Warszawy; zarządzenie nr 4/2019 Prezydenta m.st. Warszawy z dnia 2 stycznia 2019 r. w sprawie nadania wewnętrznego regulaminu organizacyjnego Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków Urzędu m.st. Warszawy.

¹¹ Według stanu na 6 czerwca 2019 r.

¹² Porozumienie z dnia 1 czerwca 2005 r. w sprawie powierzenia miastu stołecznemu Warszawie prowadzenia niektórych spraw z zakresu właściwości Wojewody Mazowieckiego, realizowanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wraz z 14 aneksami (ostatni z dnia 16 października 2017 r.), dalej: Porozumienie.

jednostkom samorządu terytorialnego ze względu na ogólnonarodowy charakter zadań przez nie wykonywanych¹³, będących siedzibami instytucji i urzędów centralnych, wpisanymi do rejestru zabytków, położonymi w całości lub w części w granicach administracyjnych dzielnic Śródmieście i Praga-Północ oraz obszaru „Pomnika Historii – Warszawy – historycznego zespołu miasta z traktem królewskim i Wilanowem”¹⁴. Szczegółowy zakres spraw powierzonych porozumieniem Miastu został określony w § 2 Porozumienia. W badanym okresie SKZ wydał 5183 pozwolenia konserwatorskich oraz zrealizował 120 kontroli. Zgodnie z Porozumieniem przedkładał Mazowieckiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków (dalej: MWKZ) sprawozdania półroczne i roczne z realizacji porozumienia (tj. za rok 2016 i 2017). Porozumienie, corocznie aneksowane, określało m.in. wysokość środków finansowych, przekazywanych w danym roku przez Wojewodę Mazowieckiego na realizację powierzonych spraw. W latach 2016-2017 Miasto otrzymało na ten cel łącznie 280 tys. zł (po 140 tys. rocznie) i wydatkowało całą tę kwotę. W Biurze Stołecznego Konserwatora Zabytków MWKZ przeprowadził jedną kontrolę (w okresie od 15 czerwca 2016 r. do 31 grudnia 2016 r.), dotyczącą oceny realizacji ustawowych zadań w zakresie sprawowania ochrony konserwatorskiej przez Stołecznego Konserwatora Zabytków i zakończoną podpisaniem protokołu.

(akta kontroli str. 49-80, 171-203)

Gminną ewidencję zabytków (dalej: GEZ) prowadziło BSKZ w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu Warszawy, zgodnie z art. 22 ust. 4 i 5 ustawy o ochronie zabytków. W ewidencji ujęte zostały zabytki nieruchome: budynki, układy urbanistyczne, zespoły budowlane i zabytki archeologii. Ewidencja była aktualizowana¹⁵. Według stanu na 31 grudnia, w 2016 r. w GEZ ujętych było 10 838 zabytków, w 2017 r. liczba ta wyniosła 11 093, natomiast w 2018 r. w GEZ odnotowano 11 160 pozycji. Na dzień 30 kwietnia 2019 r. w ewidencji znajdowało się 11 160 zabytków. Pomimo że organy prowadzące gminne ewidencje zabytków nie są zobowiązane do ewidencjonowania obiektów stanowiących dziedzictwo materialne mniejszości narodowych, a we wzorze karty adresowej nie figuruje pozycja „przynależność do mniejszości narodowej”, BSKZ zgromadziło wiedzę, iż na terenie Warszawy¹⁶ znajdowało się 101 zabytków stanowiących materialne dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych, w tym: 24 związane z dziedzictwem niemieckim, jeden ormiański, cztery rosyjskie, jeden wielokulturowy (rosyjsko-ukraiński), 71 żydowskich.

Dyrektor BSKZ zastrzegł, że dane te mogą tworzyć zbiór niepełny ze względu na zastosowaną, na potrzebę kontroli, definicję zabytku mniejszości narodowej oraz fakt, że związek danego obiektu z dziedzictwem mniejszości często jest procesem dynamicznym. Utrudnieniem w wyodrębnieniu zabytków związanych z mniejszościami narodowymi, jest również przerwanie ciągłości funkcjonowania

¹³ Dz.U. Nr 148 poz. 970.

¹⁴ Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r. w sprawie uznania za pomnik historii (M.P. Nr 50 poz. 423).

¹⁵ Zarządzeniami Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy nr. 221/2016 z dnia 23 lutego 2016 r., 1336/2016 z dnia 25 sierpnia 2016 r., 1552/2016 z dnia 17 października 2016 r., 795/2017 z dnia 28 kwietnia 2017 r., 1564/2017 z dnia 22 września 2017 r., 1755/2017 z dnia 13 listopada 2017 r., 624/2018 z dnia 17 kwietnia 2018 r., 1100/2018 z dnia 11 lipca 2018 r., 1788/2018 z dnia 19 listopada 2018 r., 896/2019 z dnia 28 maja 2019 r.

¹⁶ Według stanu na 30 kwietnia 2019 r.

wielu obiektów (w związku ze zniszczeniami w trakcie II wojny światowej) oraz późniejszej przynależności odbudowanych obiektów w ramach kompleksowego, państwowego programu. Istotnym problemem przy tworzeniu kompletnego zestawienia jest wielokulturowość, przenikanie się i brak możliwości przypisania dziedzictwa określonej mniejszości narodowej. Problem ten uwidacznia się szczególnie w przypadku budynków przemysłowych, wchodzących w skład majątku przedwojennych spółek¹⁷. W przypadku budynków mieszkalnych XIX i XX-wiecznych kamienic nie istnieje zestaw cech architektonicznych pozwalających wyodrębnić te, których inwestorem był przedstawiciel mniejszości narodowej. Identyfikacja obiektu wymagałaby wykonania szczegółowej kwerendy historycznej, dotyczącej okoliczności powstania budowli, a w przypadku ustalenia danych dotyczących pierwszego właściciela - „wytwórcy” (zawartych niekiedy w historycznej nazwie budynku), dodatkowej analizy dokumentacji. Pomimo wyżej wymienionych okoliczności wpływających na wyodrębnienie zabytków mniejszości narodowych, dane przedstawione przez BSKZ były spójne z liczbą zabytków mniejszości narodowych ujętych w rejestrze Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków¹⁸.

(akta kontroli str. 493-498, 581-584)

Analiza zagadnień i potrzeb związanych z ochroną materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych nie została wydzielona z dokonywanej przez m.st. Warszawa analizy tematyki ochrony i opieki nad wszystkimi zabytkami. Urząd na bieżąco w celu opracowywania i aktualizacji strategii i programów rozwojowych (w tym strategii rozwoju miasta, programu rewitalizacji, studium uwarunkowania i kierunków zagospodarowania przestrzennego, wieloletniej prognozy finansowej, Planie zarządzania dla Historycznego Centrum Warszawy) dokonuje identyfikacji wyzwań i potencjału miasta oraz wypracowuje propozycje celów. W celu diagnozy potrzeb w obszarze opieki nad zabytkami przeprowadzono analizy SWOT (dla projektu programu opieki nad zabytkami na lata 2010-2014 oraz projektu programu opieki nad zabytkami na lata 2019-2023), wskazujące na mocne i słabe strony Warszawy (zjawisk występujących w granicach Miasta) oraz szanse i zagrożenia, będące uwarunkowaniami zewnętrznymi.

Uwagi i opinie odnośnie diagnozowania potrzeb w zakresie ochrony zabytków uzyskiwano również w czasie konferencji naukowych (m.in. „Społeczne, gospodarcze i przestrzenne wyzwania dla polityki rozwoju Warszawy i jej obszaru metropolitalnego”) i seminariów (m.in. „Wpływ obszaru metropolitalnego Warszawy na rozwój stolicy”).

W Warszawie funkcjonują również organy doradcze, takie jak Społeczna Rada Ochrony Dziedzictwa Kulturowego przy Prezydencie m.st. Warszawy, Komisja Dialogu Społecznego ds. Ochrony Dziedzictwa Kulturowego przy BSKZ oraz 31

¹⁷ Np. w gminnej ewidencji zabytków m.st. Warszawy, ujęte są budynki zespołu zabudowań d. Zakładów Mechanicznych Akcyjnego Towarzystwa Przemysłowego Lilpop, Rau i Loewenstein. Zespół ten związany jest z rozwojem w Warszawie odlewnictwa żeliwa i metali kolorowych, jaki został zapoczątkowany w 1822 r. przez braci Evans (Anglików), którzy założyli na Nowym Mieście a później przy ul. Świętojerskiej swój zakład przemysłowy. W 1854 r. udziały w firmie zakupił inż. Stanisław Lilpop (Polak) i warszawski finansista Wilhelm Rau (Niemiec). W 1873 r. spółkę przekształcono w Akcyjne Towarzystwo Przemysłowe Zakładów Mechanicznych i Górniczych Lilpop, Rau i Loewenstein, które zakupiło w 1904 r. w drodze publicznej licytacji zabudowania fabryczne na Woli po zbankrutowanej spółce Towarzystwo Akcyjne August Repphan i spółka.

¹⁸ Informacja uzyskana na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli.

społecznych opiekunów zabytków (w tym dwie organizacje o statusie społecznego opiekuna zabytków¹⁹). Do ich zadań należało m.in.: opiniowanie podstawowych założeń programowych oraz metod realizacji zadań w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta, projektów dokumentów sporządzanych przez Miasto związanych z ochroną dóbr kultury lub mających znaczenie dla ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta oraz projektów programów i zadań z zakresu popularyzacji i edukacji dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego Warszawy.

(akta kontroli str. 786-790, 1197-1213, 1305-1359)

W latach 2016-2019 w Warszawie obowiązywały dwa dokumenty dotyczące strategicznego rozwoju miasta przyjęte uchwałami Rady Miasta: *Strategia rozwoju m.st. Warszawy do roku 2020*²⁰ oraz *Strategia #Warszawa2030*²¹. W ww. strategiach zagadnienia ochrony i opieki nad zabytkami zostały ujęte w celach strategicznych oraz operacyjnych²². W obydwu dokumentach ochrona i opieka nad zabytkami jest elementem realizacji poszczególnych celów operacyjnych i nie określa ona działań związanych bezpośrednio z konkretnymi zabytkami. Równocześnie, w obydwu strategiach zagadnienia materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych nie zostały wydzielone z tematyki ochrony i opieki nad wszystkimi zabytkami.

(akta kontroli str. 207-208, 1479, 1483-1484)

Z dniem 31 grudnia 2014 r. przestał obowiązywać uchwalony 15 lipca 2010 roku przez Radę Miasta *Program opieki nad zabytkami miasta stołecznego Warszawy na lata 2010-2014*. W programie tym przyjęto jednak perspektywę czasową osiągnięcia celów i priorytetów do roku 2020, w powiązaniu z celami wynikającymi z dokumentów strategicznych m.st. Warszawy. W latach 2015-2019 (do dnia zakończenia kontroli) Miasto nie miało uchwalonego gminnego programu opieki nad zabytkami (szczegółowy opis tej kwestii zawarto w sekcji Stwierdzone nieprawidłowości). Projekt gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2019-2023 jest w trakcie przygotowywania.

BSKZ analizowało realizację gminnego programu opieki nad zabytkami przyjętego na lata 2010-2014, a wyniki analiz, w tym analiz SWOT wykorzystano m.in. do tworzenia projektów programów na kolejne lata.

(akta kontroli str. 207-208, 784, 868)

Urząd Miasta Stołecznego Warszawy (komórki organizacyjne, dzielnice, jednostki podległe, instytucje kultury prowadzone lub współprowadzone, szkoły i placówki oświatowe) w latach 2016-2019 (do 14 czerwca 2019 r.) był zaangażowany

¹⁹ Fundacja CREO z siedzibą w Warszawie, Stowarzyszenie Żoliborzan z siedzibą w Warszawie.

²⁰ Uchwała Rady Miasta Stołecznego Warszawy nr LXII/1789/2005 z dnia 24 listopada 2005 r. w sprawie przyjęcia Strategii rozwoju miasta stołecznego Warszawy do 2020 roku.

²¹ Uchwała Rady Miasta Stołecznego Warszawy nr LXVI/1800/2018 z dnia 10 maja 2018 r. w sprawie przyjęcia Strategii rozwoju miasta stołecznego Warszawy do 2030 roku.

²² W tym m.in. Wzmocnienie poczucia tożsamości mieszkańców poprzez pielęgnowanie tradycji, rozwoju kultury i pobudzanie aktywności społecznej, Osiągnięcie w Warszawie trwałego ładu przestrzennego, Umocnienie tradycji m.st. Warszawy oparte na dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym, Rewitalizacja wybranych zdegradowanych fragmentów dzielnic, w tym o znaczeniu historycznym, Utworzenie parków kulturowych; Wykreowanie nowych atrakcji i przedsięwzięć kulturalnych na światowym poziomie, które byłyby znakiem firmowym miasta; Określenie zasad ochrony obszarów o szczególnych walorach urbanistycznych, kulturowych i przyrodniczych.

bezpośrednio i pośrednio w projekty służące promocji i ochronie dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych.

Instytucją kultury w Warszawie realizującą bezpośrednio zadania z zakresu ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości żydowskiej jest Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, współprowadzone przez m.st. Warszawę, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Żydowski Instytut Historyczny. W latach 2016-2019 (do 14 czerwca 2019 r.) Muzeum udostępniało wystawę stałą, składającą się z ośmiu galerii, które opowiadają o kulturze i dziedzictwie polskich Żydów. Prezentowało również wystawy czasowe, w tym m.in. „Obecność / Brak / Ślady” (2016), „Szafa grająca! Żydowskie stulecie na szelaku i winylu” (2017), „Obcy w domu. Wokół Marca '68” (2018). Muzeum prowadzi portal Wirtualny Sztetl, dokumentujący historię i materialne dziedzictwo kulturowe społeczności żydowskich nie tylko w Polsce, ale i w Europie Środkowej i Wschodniej.

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN posiada w swoich zbiorach artefakty będące dziedzictwem kulturowym Żydów polskich. W zasobie/ewidencji Muzeum (wg stanu na 31 grudnia 2018 r.) znajdowały się 6362 obiekty muzealne i 5701 obiektów depozytowych, dotyczących historii i kultury Żydów polskich, w tym dzieła sztuki, rzemiosło artystyczne, archiwalia, przedmioty pamiątkowe, przedmioty kultu religijnego. W latach 2016-2019 Muzeum dokonywało zakupów zabytków ruchomych będących dziedzictwem kulturowym Żydów polskich: w 2016 r. 364 obiekty, w 2017 r. 33 obiekty, w 2018 r. 85 obiektów, w I poł. 2019 r. 44 obiekty. Muzeum przeznaczyło na renowację, naprawę, konserwację w ramach zakupu usług konserwacji zbiorów przez podmioty zewnętrzne: w 2017 r. kwotę 8,5 tys. zł na konserwację 3 obiektów, w 2018 r. kwotę 23,9 tys. zł na konserwację 3 obiektów. W roku 2016 oraz 2019 na ww. usługi nie wydatkowano środków. Równocześnie w pracowni konserwatorskiej Muzeum realizowane są prace konserwatorskie wykonywane przez etatowych pracowników w ramach planu pracy. W latach 2016-2019 (I poł.) Muzeum było grantobiorcą 44 dotacji na kwotę 5 034,6 tys. zł²³.

(akta kontroli str. 892-899, 1374-1478)

Zabytki ruchome stanowiące dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych znajdują się ponadto w Muzeum Warszawy, prowadzonym przez m.st. Warszawę. Muzeum Warszawy posiada w swoich zbiorach artefakty związane z następującymi mniejszościami narodowymi: żydowską - łącznie 82 artefakty (zabytki kultury materialnej, archiwalia, przedmioty kultu religijnego oraz pamiątki historyczne); litewską - jeden przedmiot kultu religijnego); białoruską - dwa artefakty (pamiątka historyczna - przedmiot kultu religijnego), ukraińską - jeden artefakt (pamiątka historyczna). Zabytki będące dziedzictwem kulturowym mniejszości narodowych nie stanowią wyodrębnionej kolekcji. W latach 2016-2019 (do 12 czerwca 2019 r.) Muzeum Warszawy zakupiło sześć artefaktów (przedmioty kultu religijnego) mniejszości narodowych - wszystkie są związane z mniejszością żydowską. We wskazanym okresie prezentowane były 33 artefakty (przedmioty kultu religijnego) związane z mniejszością żydowską. W latach 2016-2019 (tj. do 12 czerwca 2019 r.) Muzeum Warszawy przeprowadziło konserwację jednego muzealium, związanego

²³ Informacja uzyskana na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

z mniejszościami narodowymi (dot. mniejszości żydowskiej), poniesiony koszt finansowano ze środków własnych²⁴.

(akta kontroli str. 888-889)

Miasto prowadziło działania z zakresu rewitalizacji w ramach *Zintegrowanego Programu Rewitalizacji m.st. Warszawy do 2022 roku*²⁵ (ZPR). Rewitalizacją zostały objęte prawobrzeżne dzielnice Warszawy (część dzielnicy Praga-Północ, część dzielnicy Praga-Południe i część dzielnicy Targówek). Na terenach objętych rewitalizacją znajduje się wiele miejsc związanych z materialnym dziedzictwem kulturowym mniejszości żydowskiej, w tym m.in.: Gmach Wychowawczy Warszawskiej Gminy Starozakonnych im. Michała Bergsona (ul. Jagiellońska 28), Mykwa (ul. I. Kłopotowskiego 31), Żydowski Dom Akademicki (ul. J. Sierakowskiego 7), Cmentarz żydowski na Bródnie (ul. św. Wincentego 5), Modlitewnie żydowskie (ul. Targowa 50/52), kamienica Icchaka Hersza Jahrmana z salą modlitw (ul. Ząbkowska 11), kamienica Joska Bera Ginsberga (ul. Jagiellońska 14). Na terenie objętym ZPR w latach 2016-2019 (do czasu zakończenia kontroli) Stołeczny Zarząd Rozbudowy Miasta wydatkował środki m.in. na następujące zadania inwestycyjne związane z zabytkami mniejszości narodowych: „Rewitalizacja i modernizacja budynku Teatru Baj przy ul. Jagiellońskiej 28 (wydatkowana kwota 7 378,8 tys. zł), „Wstępne badanie oraz sporządzenie koniecznej dokumentacji dla potrzeb zachowania zabytkowego malarstwa ściennego w Modlitewni Muzeum Warszawskiej Pragi w 2017 r.” (10,8 tys. zł).

(akta kontroli str. 475-476, 1479)

Miasto realizowało zadania własne dotyczące opieki nad zabytkami stanowiącymi dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych, stosownie do przepisów art. 71 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków. W latach 2016-2019 (do czasu zakończenia kontroli) Urząd Miasta Stołecznego Warszawy wydatkował na ochronę zabytków 208 072,4 tys. zł, w tym wydatki na ochronę zabytków mniejszości narodowych będących w zarządzie m.st. Warszawy wyniosły 15 140,9 tys. zł (7,28% wydatków ogółem na ochronę zabytków oraz 0,03% wydatków budżetu Miasta).

W roku 2016 wydatki na ochronę dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych stanowiły 0,005% wydatków Miasta oraz 1,26% wydatków na ochronę zabytków w Warszawie; w roku 2017 wydatki na ochronę dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych stanowiły 0,01% wydatków m.st. Warszawy oraz 5,69% wydatków na ochronę zabytków w Warszawie; w roku 2018 wydatki na ochronę dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych stanowiły 0,05% wydatków m.st. Warszawy oraz 8,45% wydatków na ochronę zabytków w Warszawie. W roku 2019 (stan na 30 kwietnia 2019 r.) wydatki na ochronę dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych stanowiły 0,1% wydatków m.st. Warszawy oraz 21,23% wydatków na ochronę zabytków w Warszawie.

²⁴ Informacja uzyskana na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

²⁵ Załącznik do Uchwały nr XVII/367/2015 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 17 września 2015 r. w sprawie przyjęcia Zintegrowanego Programu Rewitalizacji miasta stołecznego Warszawy do 2022 r., zmieniona uchwałą nr XXXIII/809/2016 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 25 sierpnia 2016 r. zmieniającą uchwałę w sprawie przyjęcia Zintegrowanego Programu Rewitalizacji miasta stołecznego Warszawy do 2022 r.

Urząd oraz Dzielnice m.st. Warszawy w latach 2016-2019 nie aplikowały o dofinansowanie ze środków zewnętrznych zadań związanych z odbudową, utrzymaniem i zabezpieczeniem zabytków mniejszości narodowych.

(akta kontroli str. 573-577)

W latach 2016-2019 m.st. Warszawa realizowało cztery programy dotacyjne dotyczące ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego (po jednym w każdym roku), z których skorzystało łącznie 344 beneficjentów²⁶ (odpowiednio w latach 2016-2018: 97, 78 i 169), w tym 19 beneficjentów (odpowiednio: pięć, sześć i osiem), realizujących prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku mniejszości narodowych (5,52% ogólnej liczby beneficjentów). W roku 2019 złożono 377 wniosków dotacyjnych, w tym 13 na ochronę dziedzictwa materialnego mniejszości narodowych.

W latach 2016-2019 (do czasu zakończenia kontroli) zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze m.st. Warszawy regulowały uchwały Rady Miasta oraz zarządzenia Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy²⁷. Dokumenty te określały m.in. krąg podmiotów, które mogą ubiegać się o dotację, charakter prac na które dotacja mogła być udzielona, czy też zasady oraz tryb postępowania przy ocenie wniosków o udzielenie dotacji.

W latach 2016-2018 udzielono dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach na kwotę 66 371 tys. zł, w tym kwota dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach mniejszości narodowych wyniosła 3 839,8 tys. zł²⁸ (5,79% ogólnej kwoty przyznanych dotacji).

W roku 2019 (do czasu zakończenia kontroli) na ochronę dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych przeznaczono kwotę w wysokości 1 517,4 tys. zł, tj. 9,72% kwoty ogółem przeznaczonej na udzielenie dotacji (15 602,8 tys. zł).

(akta kontroli str. 508-580)

Szczegółowym badaniem objęto próbę ośmiu dotacji udzielonych na prace przy zabytkach mniejszości narodowych (dobrej celowo według najwyższych kwot) na

²⁶ W roku 2019 (do dnia zakończenia kontroli) nie podpisano jeszcze umów na realizację dotacji.

²⁷ W latach 2016-2017 obowiązywała uchwała nr XXXVII/1073/2008 Rady miasta stołecznego Warszawy z dnia 26 czerwca 2008 r. w sprawie określania zasad udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków znajdujących się na obszarze m.st. Warszawy oraz zarządzenie nr 3967/2009 Prezydenta m.st. z dnia 16 grudnia 2009 r. w sprawie regulaminu prac komisji i trybu oceny wniosków o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na obszarze m.st. Warszawy, zaś w latach 2017-2019 uchwała Rady Miasta Stołecznego Warszawy nr LVIII/1492/2017 z dnia 16 listopada 2017 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze m.st. Warszawy i uchwała nr LXXVI/2165/2018 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 18 października 2018 r. zmieniająca uchwałę w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze m.st. Warszawy oraz zarządzenie nr 56/2018 Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 16 stycznia 2018 r. w sprawie trybu prac komisji i oceny wniosków o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze m.st. Warszawy.

²⁸ W 2016 r. w wysokości 515 tys. zł, co stanowiło 2,76% kwoty ogółem udzielonych dotacji; w 2017 r. 1 487,7 tys. zł, tj. 7,86%, w 2018 r. 1 837,1 tys. zł, tj. 6,38%.

łącną kwotę 2 777,1 tys. zł²⁹. Kryteria wyboru projektów były zgodne z celami, założeniami i zasadami określonymi w uchwałach Rady Miasta Stołecznego Warszawy XXXVI/1073/2008 oraz LVII/1492/2017 podjętych na podstawie art. 81 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków.

Wyboru kontrolowanych projektów dokonano w sposób zgodny z prawem i założeniami programu. W umowach (w ramach badanej próby) zawarte zostały postanowienia wymagane zgodnie z obowiązującym prawem oraz założeniami programu. Pracownicy BSKZ weryfikowali zarówno umowy, faktury oraz przelewy bankowe związane z pracami wykonywanymi w ramach dotacji, jak również uczestniczyli w procesie odbioru wykonania zadań. W przypadku dotacji 126/2017 oraz 394/2018 działania BSKZ podjęte w celu weryfikacji realizacji zadań objętych dotacją spowodowały zmniejszenie kwoty dotacji m.in. ze względu na fakt wykonania zadania merytorycznego w sposób inny, niż pierwotnie zakładano oraz niższe koszty kwalifikowalne niż te przyjęte w umowach dotacyjnych. Płatności (w ramach objętych kontrolą umów) były realizowane zgodnie z ich postanowieniami. Uzyskane efekty dotacji przyczyniły się do zachowania dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych.

(akta kontroli str. 508-580, 912-1161)

W bazie skarg i wniosków Urzędu m.st. Warszawy ujęto jedną skargę³⁰ i jeden wniosek³¹ dotyczące mniejszości narodowych i obiektów mniejszości narodowych znajdujących się na terenie m.st. Warszawy. Skargę w dniu 11 stycznia 2019 r. przekazano do Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego. Wniosek został przekazany do Zakładu Gospodarowania Nieruchomościami w Dzielnicy Śródmieście (ZGN). W piśmie z dnia 30 sierpnia 2017 r. zawiadomiono Wnioskującego o sposobie rozpatrzenia wniosku stwierdzając, iż ogrodzenie znaków informujących o przebiegu granicy getta utrudniałoby dostęp do tablic informacyjnych zawartych na znakach, równocześnie poinformowano, iż podjęto działania mające na celu trwałe zabezpieczenie usług porządkowych na terenie wokół znaku, a w okresie jesiennym zostanie przeprowadzone dodatkowe nasadzenie trawnika.

(akta kontroli str. 642-710)

Do Rady m.st. Warszawy i rad dzielnic wpłynęło w latach 2016-2019 sześć interpelacji i zapytań radnych dotyczących ochrony lub opieki nad zabytkami i miejscami pamięci mniejszości narodowych³², złożono je m.in. w sprawie

²⁹ W 2016 r. - dotację nr 74/2016 (przyznana dotacja 243 tys. zł, rozliczenie dotacji na kwotę 243 tys. zł) oraz dotację nr 101/2016 (przyznana dotacja 238 tys. zł, rozliczenie dotacji na kwotę 238 tys. zł); w 2017 r. - dotację nr 119/2017 (przyznana dotacja 400 tys. zł, rozliczenie dotacji na kwotę 400 tys. zł) oraz dotację nr 126/2017 (przyznana dotacja 432 tys. zł, rozliczenie dotacji na kwotę 426,9 tys. zł); w 2018 r. - dotację nr 277/2018 (przyznana dotacja 366 tys. zł, rozliczenie dotacji na kwotę 243,9 tys. zł) oraz dotację nr 394/2018 (przyznana dotacja 420 tys. zł, rozliczenie dotacji na kwotę 410,9 tys. zł); w 2019 r. zweryfikowano dotację nr 104/2019 (przyznana dotacja 467,1 tys. zł, dotacja nierozliczona) oraz dotację nr 312/2019 (przyznana dotacja 211 tys. zł, dotacja nierozliczona).

³⁰ Skarga nr CRSiW 15/2019 z dnia 4 stycznia 2019 r. dotyczyła cofnięcia decyzji o rozbiórce kamienicy przy ul. Waliów 14 w Warszawie (wpisanej do rejestru zabytków pod numerem A-1419). Skarżący argumentował, iż kamienica jako nieestetyczna i zagrażająca bezpieczeństwu budowla nie nadaje się do remontu, w związku z powyższym należy podjąć decyzję o jej rozbiórce.

³¹ Wniosek nr CRSiW 704/2017 z dnia 7 lipca 2017 r. dotyczył ogrodzenia terenu zielonego znajdującego się przy pomniku granicy Getta na ul. Bielskiej. We wniosku podniesiono, iż teren zielony znajdujący się przy pomniku jest dewastowany, czemu zapobiec miałyby ogrodzenie skweru sąsiadującego z pomnikiem.

³² Nr 844/2017 z dnia 7 kwietnia 2017 r. oraz 877/2017 z dnia 29 maja 2017 r. w sprawie ochrony pamięci historycznej Cmentarza Ewangelicko-Augsburskiego na Kępie Zawadowskiej, nr 2266 /2018 z dnia 20 maja 2018 r. w sprawie Cmentarza ewangelickich osadników niemieckich, nr 20/2019 z dnia 2 kwietnia 2019 r. w sprawie zabytkowej garbarni

należytego utrzymania obiektów zabytkowych, podjęciem przy nich prac porządkowych, a także upamiętnienia ich historii. Na wszystkie interpelacje i wnioski udzielono odpowiedzi, wskazując w nich równocześnie zakres działań jakie zostaną podjęte przez właściwe organy.

(akta kontroli str. 792-865)

Stołeczne Biuro Turystyki w 2017 r. w ramach promocji szlaku po żydowskich miejscach historycznych oraz miejscach związanych z żydowskim dziedzictwem wydał broszurę *Judaica*, która jest obecnie dostępna w edycji drukowanej oraz w wersji pdf. W roku 2018 wydana została w 8 wersjach językowych broszura *Odkryj Warszawę*, w której jako jeden ze szlaków zaprezentowano szlak po warszawskich judaikach.

Ponadto działania w przedmiocie ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych były podejmowane przez dzielnice m.st. Warszawy oraz ich jednostki podległe, w tym m.in. Dzielnica Mokotów zorganizowała warsztaty *Cały świat w naszej klasie*, szlak kulturowy *Warszawa czterech kultur*, program *Poznajemy kulturę innych narodów*; Dzielnica Praga-Południe – upamiętnienie cmentarza staroobrzędowców na Kamionku; Dzielnica Ursus – Festiwal Mniejszości Narodowych i Etnicznych *Wspólnota w kulturze*; Dzielnica Targówek – projekt *Podróże pamięci*, wydarzenie *Spotkanie Trzech Kultur*; Dzielnica Wola – publikacja *Spacerownik po Woli* (w tym trasa *Śladami Getta na Woli*), wystawa, wykład i koncert *Prawosławie, Dni Kultury Białoruskiej i Ukraińskiej*, wykład i koncert *Luteranie wczoraj i dziś*.

(akta kontroli str. 590-641)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy nie sporządził gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2015-2019 (do czasu zakończenia kontroli), wymaganego art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków, który stanowi, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Dyrektor BSKZ wyjaśnił, że *Program opieki nad zabytkami miasta stołecznego Warszawy na lata 2010-2014* przyjęty przez Radę m.st. Warszawy w dniu 15 lipca 2010 r. przestał obowiązywać w dniu 31 grudnia 2014 r. Od 2015 r. trwały prace nad nowym programem opieki nad zabytkami m.st. Warszawy na lata 2015-2018. W 2016 r. opracowany projekt programu przedstawiono Komisji Dialogu Społecznego, a następnie dokument był uzupełniany w Biurze Stołecznego Konserwatora Zabytków oraz podlegał konsultacjom roboczym z niektórymi biurami Urzędu m.st. Warszawy. Po wypowiedzeniu (lipiec 2017 r.) przez Wojewodę Mazowieckiego ze skutkiem na dzień 1 listopada 2017 r. porozumienia administracyjnego, na podstawie którego Stołeczny Konserwator Zabytków wykonywał niektóre zadania z zakresu ochrony zabytków, sprawy związane z ochroną zabytków przeszły do kompetencji MWKZ, w związku z czym program

należało opracować na nowo. Kolejną wersję programu poddano konsultacjom roboczym z niektórymi biurami Urzędu m.st. Warszawy. Dyrektor BSKZ podkreślił, że obowiązujący wcześniej program opieki nad zabytkami m.st. Warszawy, przyjęty 15 lipca 2010 roku przez Radę m.st. Warszawy, w założeniach programu (rozdział III pkt 1 i 2 s. 46) wskazywał, że na podstawie analizy SWOT cel główny programu określono z perspektywą do roku 2020, a osiągnięcie celu głównego będzie możliwe przez realizację czterech wskazanych priorytetów. Bazując na tych założeniach program jest realizowany z perspektywą do roku 2020. Zatem, mimo upływu przedziału czasowego wskazanego w nazwie dokumentu, jego główne założenia, wyznaczone cele i priorytety są obowiązujące i stanowią jedną z podstaw do planowania działań w zakresie opieki nad zabytkami m.st. Warszawy.

(akta kontroli, str. 207-208, 784, 786-790, 908-911)

Zdaniem NIK, sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami ma charakter obligatoryjny. W wyroku z dnia 15 marca 2018 r. o sygn. II SA/Gd 767/17³³ Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gdańsku stwierdził, że art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków określa jednoznacznie i wprost horyzont czasowy programów, co daje podstawy do twierdzenia, że cechą tych aktów jest zarówno dezaktualizacja, jak również wymóg odpowiedniej stabilności zawartych w nich treści.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia rzetelne określenie potrzeb oraz skuteczną realizację przez Miasto działań na rzecz ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych. Stwierdzona nieprawidłowość polegająca na niesporządzeniu na lata 2015-2019 (do czasu zakończenia kontroli) gminnego programu ochrony zabytków nie miała wpływu na realizację działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych. Pomimo braku tego dokumentu Miasto podejmowało wiele skutecznych działań w tym zakresie.

OBSZAR

2. Współpraca przy realizacji działań i celów ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych

Opis stanu faktycznego

Po wypowiedzeniu (lipiec 2017 r.) przez Wojewodę Mazowieckiego ze skutkiem na dzień 1 listopada 2017 r. porozumienia administracyjnego, na podstawie którego Stołeczny Konserwator Zabytków wykonywał niektóre zadania z zakresu ochrony zabytków, sprawy związane z ochroną zabytków, przeszły do kompetencji MWKZ. W celu przekazania kompetencji Wojewoda Mazowiecki zarządzeniem³⁴ powołał Zespół Koordynujący przejęcie od Stołecznego Konserwatora Zabytków spraw z właściwości Wojewody Mazowieckiego. Zespół miał charakter doradczo-konsultacyjny, jego obsługę prowadziło Biuro Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego. W okresie od 11 sierpnia 2017 r. do 7 listopada 2017 r. odbyło się 10 posiedzeń Zespołu. W pismach z dnia 2 listopada 2017 r., 30 listopada 2017 r., 28 grudnia 2017 r., 31 stycznia 2018 r., 28 lutego 2018 r., 3 kwietnia 2018 r., 2 maja 2018 r., 7 sierpnia 2018 r., 5 października 2018 r. oraz 9 kwietnia 2019 r. Stołeczny

³³ Wyrok nieprawomocny, <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/D673B63E27> (dostęp: 28.06.2019).

³⁴ Zarządzeniem nr 443 Wojewody Mazowieckiego z dnia 4 sierpnia 2017 r. w sprawie powołania Zespołu koordynującego przejęcie przez Mazowieckiego Konserwatora Zabytków od Stołecznego Konserwatora Zabytków spraw z zakresu właściwości Wojewody Mazowieckiego.

Konserwator Zabytków, a od 2 listopada 2017 r. Dyrektor BSKZ, przekazywał do MWKZ m.in. zbiór zdigitalizowanej dokumentacji archiwalnej, rejestry decyzji, postanowień i zaleceń konserwatorskich wydanych w latach 2011-2017, wnioski złożone do SKZ (do dnia 31.10.2017), elektroniczną wersję archiwum SKZ.

(akta kontroli str. 81-170)

Główny obszar współpracy z organizacjami mniejszości narodowej lub podmiotami zarządzającymi zabytkami istotnymi dla mniejszości koncentrował się na udzielaniu w formie dotacji przez Miasto dofinansowania prac konserwatorskich przy zabytkach, prowadzonych m.in. przez Gminę Wyznaniową Żydowską, Fundacją Dziedzictwa Kulturowego z siedzibą w Warszawie, Parafię Prawosławną św. Jana Klimaka na Woli, Parafię Ewangelicko-Augsburską Św. Trójcy w Warszawie.

Prace prowadzone przy miejscach pamięci, takich jak Pomnik Umschlagplatz, Kopiec Mordechaja Anielewicza, Kamień Pamięci Rady Pomocy Żydom, Pomnik Willy'ego Brandta, Pomnik Bohaterów Getta, Płyta Szmula Zygielbojma, Pomnik upamiętniający przebieg muru Getta Warszawskiego, Trakt Pamięci Męczeństwa Żydów 1940-1943 były wykonywane w porozumieniu z Żydowskim Instytutem Historycznym oraz współautorami pomników. Ponadto współpracowano z 31 społecznymi opiekunami zabytków, w celu diagnozowania potrzeb w zakresie opieki nad zabytkami mniejszości narodowych.

(akta kontroli str. 477-478, 508-580, 912-1161, 1305-1359)

Miasto st. Warszawa wypracowało dobrą praktykę, umożliwiającą dotarcie do informacji o możliwości ubiegania się o dotację przez wszystkie zainteresowane podmioty. Miasto zamieszczało na stronie internetowej kompleksowe informacje na temat uruchomienia programu dotacyjnego, odpowiednich przepisów normujących tryb przyznawania dotacji i zasad oceny wniosków przez komisję konkursową, a także wzory wniosków i wymagane załączniki. W roku 2018 opublikowano broszurę, opracowaną w przystępny sposób przez BSKZ, zawierającą kompendium informacji przydatnych dla wnioskodawców, pt. „Dotacje. O czym właściciel zabytku powinien wiedzieć. Praktyczny poradnik”.

(akta kontroli str.1479)

Miasto st. Warszawa podejmowało także działania promocyjne i popularyzujące efekty uzyskane dzięki dotacjom udzielanym na prace konserwatorskie przy zabytkach. Dla mieszkańców organizowano wycieczki szlakiem odrestaurowanych zabytków, w tym m.in. zabytków będących dziedzictwem mniejszości narodowych³⁵. Zwiedzanie ułatwiały wydawane od 2018 r. opracowane przez BSKZ broszury z cyklu „Warszawskie konserwacje”, zawierające m.in. prezentację prac konserwatorskich na cmentarzu ewangelicko-augsburskim przy ul. Młynarskiej w Warszawie i we wnętrzach kaplicy Hermana Junga oraz efekty konserwatorskiego remontu kościoła św. Trójcy przy ul. S. Małachowskiego 1, wg projektu Szymona Bogumiła Zuga; odnowionych nagrobków na cmentarzu żydowskim w Warszawie przy ul. Okopowej 49/51 i wykaz prac konserwatorskich dofinansowanych z dotacji na 2018 r. Podsumowaniem efektów programów dotacyjnych Miasta jest bogato ilustrowany album „Warszawskie konserwacje 2007-2018. Dotacje na zabytki

³⁵ W tym min. prezentacja efektu prac przy kwaterze Simmlerów na Cmentarzu Ewangelicko-Reformowanym, prezentacja prac renowacyjnych na Cmentarzu Żydowskim na Okopowej, prezentacja wnętrza kaplicy Hermana Junga na Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim.

udzielone przez m.st. Warszawę”, zawierający szczegółowy wykaz dotacji udzielonych przez Miasto w latach 2007-2018.

(akta kontroli str. 590-596)

Jednostki podległe Biuru Kultury Urzędu m.st. Warszawy (BK) w latach 2016-2019 (do czasu zakończenia kontroli) realizowały m.in. następujące projekty dotyczące dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych: Dom Spotkań z Historią przygotował publikację i wystawę *Biografie ulic. O żydowskich ulicach Warszawy od narodzin po Zagładę*, publikacja i cykl spotkań – *Warszawa zapamiętana. Dwudziestolecie międzywojenne*; Teatr Żydowski - wystawę i spektakl – *Okno na Waliców*, cykl spotkań – *Zichronjes* (wspomnienia). Równocześnie BK dotowało m.in. następujące działania związane z ochroną materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych: projekt *Ormiańskie Stare Powązki* na kwotę 30 tys. zł (Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich) – mający na celu zabezpieczenie i ochronę pamiątek funeralnych po Ormianach warszawskich; projekt *Dźwięki miasta – miasto dźwięków. Zatarłe ślady żydowskiej Warszawy* na kwotę 35 tys. zł (Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce); Festiwal Kultury Żydowskiej *Warszawa Singera 2018-2019* na kwotę 1 250 tys. zł (Fundacja Shalom); projekt *Wielka Synagoga przywraca pamięć* na kwotę 44 tys. zł (Stowarzyszenie Przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii) – multimedialny pokaz rekonstrukcji Wielkiej Synagogi.

Stołeczny Konserwator Zabytków popularyzował wiedzę o warszawskim getcie, dystrybuując mapę „Mur getta 1940-1943. Upamiętnienie”, opracowaną we współpracy m.in. z MKiDN. Z okazji jubileuszu 500 lat Reformacji, 240-lecia położenia kamienia węgielnego kościoła św. Trójcy i 210-lecia śmierci Simona Gottlieba Zuga (projektanta kościoła) w 2017 r. został wydany przez Parafię Ewangelicko-Augsburską Świętej Trójcy w Warszawie album „Ewangelicki kościół Świętej Trójcy w Warszawie” – projekt był współfinansowany przez m.st. Warszawę.

(akta kontroli str. 487-489, 590-596)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działania Miasta w zakresie współpracy z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, przedstawicielami organizacji mniejszości narodowych i innymi podmiotami (w tym związkami wyznaniowymi, organizacjami pozarządowymi, instytucjami kultury, społecznymi opiekunami zabytków) podczas realizacji celów służących ochronie materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych.

IV. Wnioski

Wnioski

W związku ze stwierdzoną nieprawidłowością, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnosi o sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami i podjęcie działań mających na celu jego uchwalenie przez Radę m.st. Warszawy.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ust. 1 i 2 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Departamentu Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego Najwyższej Izby Kontroli. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, 12 lipca 2019 r.

Kontrolerzy
Danuta Bolikowska
główny specjalista kontroli
państwowej

.....
podpis

Michał Maliński
starszy inspektor kontroli państwowej

.....
podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Departament Nauki, Oświaty
i Dziedzictwa Narodowego

Dyrektor
Piotr Prokopczyk

.....
podpis